

A harmadik felvonás jelentős fordulat – a rendező száznyolcvan fokkal elfordítja a teret, most a néző kerül a játszóik helyére és viszont –, és még messzebb távolodik az eredetitől. A forradalmárokat egy agitprop mozgásszínházi csoport képviseli botra csavart vörös ronggyal, az áldozatok pedig a teljesen lerongyolódott eddigi szereplők, akik nemcsak a hatalmukat veszítették el, hanem – Gombrowiczról eltérően – a személyiségüket is, például a gesztusaikat és a raccsolásukat. Mintha fokozatosan ki akarnának lépni a mű eredeti aurájából, hogy önmagukat – a társulatot – jelenítsék meg, és saját személyiségükben mondjanak direkt véleményt. Ezt a föltételezést erősíti az is, hogy Ollé és Lucskay vörös orrú, bohócruhás clownként lépnek föl; már nem a deklasszált Charme-ot és Firulet-t kell látnunk bennük, hanem a művész önarcképét. Groteszken összehordott fragmentumokat: operettkuplé-morzsálékat énekelnek. Ez önmagában jó, de nem tudni, mit jelent. Ki vagy mi döntötte meg az utált társadalmi konvenciókat? Valószínűsíthetjük, hogy az ürességgel túltelített világ – vigyázat: szándékos képzavar! – önmagát robbantotta szét, ez lenne tán az „üzenet” a jövőből, de miért felejtődtek akkor a szövegben az idejétmúlt „hitleris-

ták, fasiszták, burzsujok”? És a monumentális csalódásától, átkozódásától megfosztott ceremóniamesternek, Fiornak mi a szerepe? Targyalást, ítélkezést kívánó föllépése értelmezhetetlenné, következőképp jelentéktelenné degradálódik.

Tisztán teátrális szempontból ez a színész személyiségének fokozatos visszazorulásával jár. A szereplők maguk is nézőkké válnak, de ennek a gondolatnak az oltárán föl kell áldozniuk játéklehetőségüket. Minthogy pedig a meztelen Albertinka már a felvonás elején megjelenik a Koldus szerepében – nyilván mint metaforikusan kifosztott áldozat –, a meztelenségnek is más a jelentése, mint Gombrowicznál. A koporsó, a temetési szertartás megint csak értelmezhetetlen, mert a szereplőknek, akik már nem azonosak eredeti önmagukkal, nincs mit eltemetniük. Következőképp az egyszer már eltemetett Albertinka sem támadhat föl ujjongó ruhátlanságában. Helyette az egész társulat bontakozik ki rituális lassúsággal, derengő ellenfényben a ruháiból, önmaga kiszolgáltatottságát és megtisztulását hirdelve – mint egykor a *Hair* emlékezetes jelenetében. Az előadás az eredeti fanyarul, dacosan és ironikusan ujjongó „operettfinálé” helyett az előadók morálizáló önvallomásával zárul. Ez a borongós, önmagában értékes művészi ethosz azonban nehezen vezethető le a darabból.

WITOLD GOMBROWICZ: OPERETT (Bárka Színház)

FORDÍTÓTTA: Pályi András és Eörsi István. **DRAMATURG:** Katarina Mikulíková m. v., Peter Pavlac m. v. **DÍSZLET-JELMEZ:** Gadus Erika m. v. **ZENE:** Faragó Béla. **DALSZÖVEGEK:** Parti Nagy Lajos m. v. **KORREPETITOR:** Elek Norbert m. v. **ÉNEKTANÁR:** Berecz Bea m. v. **KOREOGRÁFUS:** Magyar Éva m. v. **GRAFIKÁK:** Eszes Attila m. v. **ASSZISZTENS:** Veszprémi Judit. **A RENDEZŐ MUNKATÁRSA:** Bérczes László. **RENDEZŐ:** Czajlik József.

SZEREPLŐK: Kardos Róbert, Ollé Erik, Lucskay Róbert, Gados Béla, Kovács Vanda, Varga Anikó, Egyed Attila, Szikszai Rémusz, Varga Gabriella, Czukor Balázs, Horváth Kristóf, Tausz Péter, Bodor Richárd, Szabó Gábor, Kiss Réka Judit, Sulyok Judit, Éry-Kovács Zsanna, Pásztor Tibor, Fige Tamás.

Két, élesen elkülönülő világszint bontakozik ki a *Fehér éjszakák című elbeszélésben*; dosztojevszkij terminológiával élve: a természetes, cselekvő, egészséges, „hétköznapi” emberé, illetve – ezzel szembeállítva – a túlféjlett tudatú, akaratgyenge lényeké. A két embertípus nem képes egymással megfelelő kommunikációra lépni, ledönthetetlen falak, áthatolhatatlan határok választják el őket egymástól.

A *Fehér éjszakák* Álmodozója „típuslány” – így határozza meg maga is önmagát. Középlány, aki se nem jó, se nem gonosz. Ez a típus megelőlegezi a később keletkezett nagyregények alakjait, a levegősebb rokonságban pedig a *Feljegyzések az egérlyukból* odulakójával áll.

Alapvetően két irányba tarthat az olvasat, illetve az elbeszélésből készült előadás. Vezet romantikus irányt, melyben egy be nem teljesült, tiszta szerelem tragédiájáról esik szó. A szöveget azonban lehet másként is értelmezni: a beteljesületlen szerelem után az Álmodozó éli tovább ugyanazt a sívár életet, mint addig, és szövegi tovább az álmait. Ebben az olvasatban nem kevés ironia bújlik meg.

BAROS BEA

Középlányok

■ DOSZTOJEVSZKIJ: FEHÉR ÉJSZAKÁK ■

Dosztojevszkij alakjai általában boldogtalanok, de azokban a ritka pillanatokban, amikor a boldogság közelébe kerülnek, sokkal intenzívebben élik át a boldogságot, mint az „egészséges”, cselekvő emberek. Tárgyakra minimális az igényük, komfortérzésüket ezek egyáltalán nem befolyásolják. E két motívumnak – az érzelmek patológikus intenzitásának, illetve ennek a „dologiatlanságnak” – tudható be, hogy Dosztojevszkij-regényt vagy -elbeszélést szinte teljesen üres térben, minimális díszlettel, tárgyi környezettel is lehet színpadra adaptálni.

Így teszük ezt a veszprémi előadás alkotói is: Füzér Anni felénk lejtő üvegszínpada szinte tökéletesen csupasz, rajta mindössze egyetlen felborított pad, amely később játsszani fog: az Álmodozó és a lány, Nasztyenka a négy fehér éjszakán ezen vall egymásnak az életeréről. A színpad jobb első szegletét korlát keretezi, hátul középen egy háromszög alakú bemélyedésben van az Álmodozó „odúja”, melyben csak néhány könyv, egyetlen szék és egy kis ablak látható.

Dosztojevszkij elbeszélésében az Álmodozó mondja el a történetet, egyes szám első személyben. Az előadás is az ő visszaemlékezésével kezdődik, a történet azonban később meglevenedik.

Az előadás elején az Álmodozó felszögez egy levelet a falra, melynek tartalma és értelme csak a végén válik világossá (a színpadi „elbeszélés” ekkor kanyarodik hozzá visz-

Cservenák Vilmos (Álmodozó) és Hámori Gabriella (Nasztyenka)

Koncz Zsuzsa felvétele

keny idegállapotban van, heves gesztusokkal kíséri beszédét. Élénk figyelmével, pontos szerepformálásával segíti Cservenák Vilmos alakítását. Vibrál, minden pillanatban intenzív és színes, muszáj rá odafigyelni. Akkor is, amikor éppen ő figyel a másikra teljes odaadással.

Gálffi László, aki 1988-ban az Álmodozót játszotta a Kapás Dezső készítette színpadi adaptációban, rendezőként emeli az előadást a költői realista történettől. Ezt leginkább a színészvezetéssel éri el: Hámori Gabriella fejfelé lóg egy korlátról a Néva-parton. Máskor mezítláb rohangál, vagy éppen befekszik a park padja alá. Szép jelenésként feltűnik az Álmodozó „odújában”, beleharap egy almába, majd egy kicsit később a sarokban levő könyvekre helyezi a gyümölcsöt. Mintha bepillantana vagy beköltözne az Álmodozó lelkébe.

A veszprémi Petőfi Színház és a Thália Színház közös előadásához Gálffi László készített Dosztojevszkij elbeszéléséből színpadi változatot, Kapás Dezső szöveggönyvének és Devecseriné Guthi Erzsébet fordításának felhasználásával. A szöveg erőteljesen közelít a mai beszélt nyelvhez, komoly leegyszerűsítésekkel és húzásokkal él, melyek következtében bizonyos motívumok kevésbé érthetőek.

A rendezés nem tüntet semmiféle erőszakolt koncepcióval, nem akarja az eredetitől eltérően újrafogalmazni a történetet. Mindazonáltal atmoszferikus előadás született, mely erőteljes képi nyelvet használ: futó felhők vetülnek az Álmodozó lakásának falára, fekvő (halott?) férfi, aki talán maga az Álmodozó. Az üdvösség néhány pillanata valóban nem lehet elég egy teljes életre. De lehetőség lenne a boldogságra, a beteljesült szerelemre. Ha úgy alakult volna. Ha a lány történetesen nem szeretne mást. Ha...

szja): a lány levele ez, amelyben közli, hogy feleségül megy egy másik férfihoz. Az Álmodozó elégeti a levelet. (Az elbeszélésben nem ez történik.) A hangsúlyban, ahogy felteszi a kérdést – „Az üdvösség egy teljes perce. Hát nem elég ez egy egész életre?” –, illetve a levélégetés gesztusában már benne foglaltatik a válasz: nem, nem lehetséges, nem elég.

Cservenák Vilmos ideggyenge Álmodozót formál. Gyors ritmusban, emelt tónusban beszél, szinte mindig kiabál. Ideges, dekoncentrált, felfokozott idegállapotban van. Gesztusai hevesek, túlméretezettek, idegesítőek. Mindig robbanásra kész. Egyértelműen hiányzik belőle az az ironikus látásmód, amely az elbeszélés Álmodozójának sajátja. Dosztojevszkijnél ugyanis az Álmodozó mintegy „rálát” önmagára, ez pedig mindenképpen bizonyos iróniával, ironikus reflektáltsággal jár együtt. Van benne naivitás is, persze, az álmok és a szép naiv szeretete. És naiv a lelkesedése, a reménykedése is. Sokrétű figura: cinikus, szarkasztikus, ironikus, gyermeges, naiv és lelkes egyszerre. Néha takargatja az egyiket, máskor felfedi a másikat. Látszólag egyszerű, valójában bonyolult karakter.

Hámori Gabriellának bizonyos értelemben könnyebb a dolga: a lány egyszerű, tiszta lélek, az elbeszélésben is. Az általa játszott alak ugyancsak mindvégig felfokozott, érzé-

**DOSZTOJEVSZKIJ:
FEHÉR ÉJSZAKÁK
(veszprémi Petőfi Színház–**

Thália Színház)
KAPÁS DEZSŐ SZÖVEGGÖNYVÉNEK ÉS DEVECSE-
RINÉ GUTHI ERZSÉBET FORDÍTÁSÁNAK FELHASZ-
NÁLÁSÁVAL A SZÍNPADI VÁLTOZATOT KÉSZÍTETTE
ÉS RENDEZTE: Gálffi László m. v. DÍSZLET-JEL-
MEZ: Füzér Anni m. v. MŰVÉSZETI MUNKATÁRS:
Csonka Zoltán.

SZEREPLŐK: Cservenák Vilmos, Hámori Gabri-
ella m. v., Koscsisák András.